

ΝΗΣΙΩΤΙΚΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΠΑΤΡΙΔΑ

«... Μεθαύριο, πέντε τοῦ μηνός, μπαρκάρω μ' ἄλλα διακόσια παιδιά στοῦ «Θεμιστοκλῆ». Ἀπ' τὸν Περαία θὰ σᾶς τηλεγραφήσω τὸ φτάσιμό μου καὶ θὰ πασκίσω νὰ πεταχτῶ καμμιὰ βδομάδα ὡς ἐκεῖ νὰ σᾶς ἰδῶ. Εἶδεμή, καλὴ ἀντάμωσι, ἂν εἶμαι ζωντανός, ὅταν δώσῃ ὁ Θεός...»

Αὐτὰ ἔγραφε ὁ Νικολὸς ὁ Κολαοῦζος τὶς παραμονὲς τοῦ πολέμου στὴ γυναῖκά του τὸ Μαριώ. Ἔτσι ξερὰ - ξερὰ, σὲ πληθυντικό, ὅπως τὸ θέλει ἡ τάξη στὰ γράμματα, χωρὶς κανένα χἀϊδι, κανένα γλυκὸ λόγο, κανένα κρυφὸ θυμητικό, ἀντρεῖκια καὶ παλλικαρίσια.

— Πάλε καλὰ, ποῦ μᾶς θυμήθηκε ὕστερ' ἀπὸ ὀχτὼ χρόνια! εἶπε ἀναστενάζοντας τὸ Μαριώ, καὶ πασχίζοντας νὰ κρύψῃ τὴ λαχτάρα, ποῦ τῆς ἀνάβανε μέσα της τὰ λίγα λόγια τοῦ ἀνδρός της, κακοδιαβασμένα συλλαβιστὰ ἀπὸ ἓνα μαθηταροῦδι τῆς γειτονιάς, ὅξω στὸν αὐλόγυρο τοῦ σπιτιοῦ, ποῦ ἦτανε μαζεμένοι λίγοι δικοὶ νὰ μάθουνε τὰ μαντᾶτα.

Δὲν εἶπε λόγο παραπάνω. Ἐσκυψε ἀπάνω στοῦ πλέξιμό της, ἓνα καλτσάκι τοῦ ἀγοριοῦ της τοῦ Ρήγα, τοῦ μονάκριβου ποῦ τῆς ἄφησε φεύγοντας ὁ πατέρας γιὰ τὴν Ἀμέρικα, καὶ πάσχισε νὰ πιάσῃ ἓναν πόντο, ποῦ τῆς εἶχε φύγει ἀπ' τὰ στενέματα. Τὰ μάτια της ὅμως ἦτανε βουρκωμένα καὶ ἡ μαύρη κλωνὰ δὲν ξεχώριζε στοῦ σύθαμπο τοῦ δειλinoῦ. Μάζεψε τὸ κουβάρι της, τὸ τύλιξε μὲς στοῦ καλτσάκι κι' ἀπιθώνωντάς το στὰ γόνατά της, σήκωσε τὰ μάτια της στοὺς περιγύρα, ποῦ τὴν κυττάζανε κι' αὐτοὶ βουβά, κᾶτι θέλοντας νὰ ποῦνε, καλὸ γιὰ κακό, καὶ μὴ ξέροντας ἀπὸ ποῦ ν' ἀρχίσουν. Κάνανε ὡς τόσο γελαστὰ

πρόσωπα, σαστισμένα κουνήματα, ξεροθήχανε καὶ κύτταζε ὁ πιὸ ξένος τὸν πιὸ δικό, περιμένοντας ποιὸς νὰ πρωτομιλήσῃ. Περιμένανε, λές, ὅλοι ν' ἀρπάξουν τὸ λόγο ποῦ θὰ λέγανε ἀπ' τὰ χεῖλια τῆς Μαριῶς. Ἐκείνη, καθὼς σήκωσε τὰ μάτια της, ἔκανε νὰ χαμογελάσῃ, μιὰ ξαστεριά — πολὺν καιρὸν εἶχε νὰ ξαστερώσῃ τὸ πρόσωπό της — χύθηκε στὸ κούτελό της καὶ τὰ μάτια, μὰ μονομιᾶς πάλι βουρκώσανε τὰ μάτια της, δάκρυα κυλήσανε στὰ μάγουλά της κ' ἔσκυψε στὴν ποδιά της νὰ τὰ σκουπίσῃ.

— Ἀρή, τώρα κλαῖς, μαθές, ποῦπρεπε νὰ χαίρεσαι! εἶπε ἡ θειά της ἡ Μαχὼ σκύβοντας ἀπάνω της καὶ χαϊδεύοντάς την στὶς πλάτες. Μπά, μπά, μπά, σὲ καλό σου!

Σιγὰ - σιγὰ πήρανε κουράγιο κι' οἱ ἄλλοι, δυὸ γειτόνισες, ὁ ξάδελφος τοῦ Νικολοῦ ὁ Μηχαλῆς κ' ἡ κυρά - Πανώρη, ἡ μαμμὴ ἡ Σαλονικιά, ἀπὸ χρόνια ξεπεσμένη στὸ νησί. Αὐτὴ εἶχε πιᾶσει τὸ ζάβαλη τὸ Ρήγα καὶ περιέμενε ἀκόμα νὰ πάρῃ τὸν κόπο της, ἀπ' τὰ καζαντίσματα τῆς Ἀμερίκας, ὅχτῳ χρόνια τώρα. Ἄλλον δικό της δὲν εἶχε κοντά της ἡ Μαριῶ. Ὁ πατέρας της χρόνια τώρα ἦτανε πνιγμένος στὴ Μαύρη Θάλασσα, μὲ τὸ καράβι του, τὰ δυὸ του παιδιὰ καὶ τὸ βιός του, κ' ἡ μάννα της, φαρμακωμένη κι' αὐτὴ ἀπ' τὰ βάσανα τὰ δικά της κι' ἀπ' τὰ βάσανα τῆς κόρης της, εἶχε κλείσει τὰ μάτια της μὲ βαρυγκώμια, ἐδῶ καὶ τρεῖς μῆνες. Ἀπὸ τότες τὸ Μαριῶ — ζωντοχήρα πές την! — ζοῦσε μὲ τὴ θειά της τὸ Μοσχαδῶ, ξενοδουλεύοντας στὰ ξένα χτήματα, καὶ μὲ τὸ μονάκριβο παιδί της, ποῦ δὲν εἶχε γνωρίσει οὔτε πατέρα, οὔτε χαρὰ στὸν κόσμο, ποῦ τῷστειλε, ρίχνοντας πέτρα πίσω του, ἐκεῖνος.

— Αἱ! τὸ κλάμμα κ' ἡ χαρὰ τὸ φέρνει, σὰν τὴ λύπη! ἔβαλε τὸ λόγο της ἡ μαμμή. Τί νὰ κάνῃ ἡ νοικοκυρά; Μικρὸ τῶχεις ὕστερ' ἀπὸ ὅχτῳ χρόνια, μιὰ ζωὴ ὀλάκερη. Στὶς πέντε τουτουνοῦ ὅχτῳ χρόνια κλείνει ὁ Ρηγίνος, ζωὴ νάχη. Σὰν καὶ σήμερα μοῦ φαίνεται ποῦ τὸν ἔπιανα!

Κάτι πῆγε νὰ πῇ ἀκόμα κι' ἀντισκόφτηκε μ' ἓνα θεληματικὸ χασμουρητό.

— Αἱ! μὲ τὸ καλὸ νάρθη ὁ νοικοκύρης, ξαναεἶπε χασμουρητά, σταυρώνοντας τὸ στόμα της, νὰ φέρῃ καὶ доллάρεις, πῶς τίς λένε, νὰ ἰδῇ καλὸ τὸ σπίτι τους, νὰ κάνουνε κι' ἄλλα παιδιά, νὰ μπῇ ἡ χαρὰ στὸ φτωχικό τους!

Τὸ Μαριῶ, σκυμμένη στὴν ποδιά της, δὲν ἔβγαζε τσιμουδιά ἀπ' τὸ στόμα της. Ἐνοιωθε πὼς ὅλος ὁ κόσμος ἦτανε ξένος γύρω της — πάντα ξένος, τώρα περισσότερο — καὶ κρατοῦσε — ὅπως πάντα, τώρα περισσότερο — χαρὲς καὶ λύπες γιὰ τὸν ἑαυτό της.

Ἐκείνη τὴν ὥρα μπῆκε στὴν αὐλὴ γυρίζοντας ἀπὸ κάποιον θέλημα κι' ὁ μικρὸς ὁ Ρήγας, ἓνα ξανθό, παχουλὸ παιδάκι, ἴδιος ὁ πατέρας του. Ὅλα τὰ χέρια ἀπλωθήκανε ἀπάνω του, ὅλα τὰ χεῖλια κολλήσανε στὰ μάγουλά του καὶ τὸ μικρὸ σαστι-

σμένο, ἀπὸ ἀγκαλιὰ σὲ ἀγκαλιά, ξεγλύστρησε καὶ χύθηκε στὴν ἀγκαλιὰ τῆς μάννας του. Ἐκείνη τὸ κάθισε στὰ γόνατά της καὶ τοῦ χάιδεψε τὸ κεφαλάκι. Καὶ σκύβοντας στὸ πρόσωπό του τοῦ εἶπε σὰ μυστικά:

— Τὸ ξέρεις, Ρηγίνο; Ἔρχεται ὁ πατέρας σου!

Ἡ φωνὴ τῆς κόμπιασε καὶ τὰ δάκρυά της χυθήκανε ἀπάνω στὰ ξανθὰ μαλλάκια τοῦ παιδιοῦ. Ἐκεῖνο κύτταξε, σὰ σαστισμένο ἀκόμα, γύρω του, γυρεύοντας νὰ καταλάβῃ τί θέλουνε μαζὶ τὰ γέλια καὶ τὰ δάκρυα. Οἱ ἄλλοι σηκώθηκαν νὰ φύγουν μὲ τὰ «καλορροϊζικά». Ὑστερὴν σηκώθηκε κ' ἡ μαμμή.

— Δὲν κάθεται, κυρὰ - μαμμή, νὰ φᾶμε μιὰ μπουνιὰ μαζὶ; εἶπε ἡ θειά.

Ἄλλο ποῦ δὲν γύρευε, ἡ Κυρὰ - Πανώρη.

— Μετὰ χαρᾶς σας! Νὰ συντροφέουμε καὶ τὴ νοικοκυρὰ στὴν καλὴ τὴν ὥρα. Ἀμ' τί; Μοναχὰ στὶς λύπες; Καὶ ἡ χαρὰ, διπλὴ χαρὰ γίνεται μὲ τὴ συντροφιά.

Ἡ Μαριώ, σκυμμένη ἀκόμα ἀπάνω στὸ μονάκριβό της, ἦτανε σὰν νὰ μὴν ἔνοιωθε τίποτε γύρω της. Ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ φιλῶντάς του τὰ μαλλάκια, τοῦλεγε μὲ μιὰ φωνὴ σβυσμένη, πιὸ λυπητερή, παρὰ χαρούμενη:

— Ἀκουσες, Ρηγίνο μου; Ἔρχεται ὁ πατέρας σου!

Ἀπάνω στὸ κομό, ἀνάμεσα σὲ δυὸ βάζα, μὲ σκονισμένα ἀμάραντα, ἦτανε ἡ φωτογραφία τοῦ Νικολοῦ, μέσα σὲ μιὰ μεγάλη κορνίζα ἀπὸ κοχλίδια τῆς θάλασσας, ποῦ τὴν εἶχε φέρει ὁ ἴδιος ἀπὼνα ταξίδι του καὶ τὴν ἔκανε χάρισμα στὴ γυναῖκά του, τὶς ἡμέρες τοῦ γάμου του. Ὅταν ἔστειλε τὴ φωτογραφία του ὁ Νικολὸς ἀπ' τὴν Ἀμέρিকা, ἡ Μαριώ ἀνοίξε βιαστικά τὸ σεπέτι της, ἔβγαλε τὴν κορνίζα, ἔβαλε μέσα τὸν καλὸ της καὶ τὸν ἔστησε ἀπάνω στὸ κομό, νὰ τὸν καμαρώνῃ ἡ ἴδια, μὰ νὰ τὸν καμαρώνουνε κ' οἱ ξένοι, μὲ τὰ καινούργια, φρεσκοσιδερωμένα ροῦχα, τὴ χρυσὴ καδένα, τὰ χρυσὰ τὰ δαχτυλίδια, ποῦ ξεχώριζαν ἀπάνω στὰ δάχτυλά του, καθὼς εἶχε ἀπλωμένο τὸ χέρι στὸ γόνα του καὶ τὰ χρυσὰ τὰ δόντια, ποῦ τᾶδειχνε, περήφανα χαμογελῶντας. Ἦτανε τώρα κάμποσος καιρὸς, ποῦ τὸ Μαριώ, μὲ κάποιον κρυφὸ παράπονο μέσα της, γιὰ τὴ λησμονιά τοῦ ἀνδρός της, ἀπόφευγε νὰ σηκώσῃ τὰ μάτια της ἀπάνω στὴν εἰκόνα. Τὴν προσπερνοῦσε ἀναστενάζοντας πάντα καὶ βιάζοντας τὸν ἑαυτὸ της νὰ μὴν κυττάξῃ. Ἴσως τῆς ἔκανε κακὸ νὰ τὸν βλέπῃ ἔτσι μὲ τὰ γιορτινά του καὶ τὰ χρυσάφια, ποῦ δὲν ἦτανε δικός της, ἴσως ἠθέλε νὰ τοῦ δείξῃ τὴν κάκία της, κάνωντας ἔτσι μοῦτρα στὴν ἀψυχη ζωγραφιὰ καὶ γυρίζωντας τὸ πρόσωπό της μὲ θυμὸ τάχα, ποῦ δὲν ἦτανε πάντα παρὰ νάζι ἀγάπης, νάζι ποῦ τῆς φαινότανε πὼς τῶνοιωθε ἐκεῖνος καὶ πὼς ἔσκαζε ἀπομέσα του, ὅπως στὶς ὥρες τὶς γλυκὲς καὶ περασμένες.

Τώρα ὁμως τῆς εἶχε περάση ἡ κάκια, κάθε πρωὶ ξεσκόνιζε μὲ ἀγάπη τὸ κάδρο, τὸ σιγύριζε, σταματοῦσε μπροστά του σὲ κάθε πέρασμά της, ἔπαιρνε τὴ φωτογραφία στὰ χέρια της, τὴν κύτταζε ὥρες καὶ τῆς φαινότανε, πῶς εἶχε ἀλλάξει ὅψι τώρα, πῶς ἦτανε πρὸ χαμογελαστός καὶ πῶς τὴν κύτταζε στὰ μάτια, σὰν νὰ τὴ λαχταροῦσε. «Ἐλα λοιπόν! Τί περιμένεις;» τοῦ-λεγε ἀπὸ μέσα της. Κ' ἐκεῖνος τῆς ἀποκρινότανε: «Δὲν βλέ-πεις; Ἔρχομαι».

Μιά Κυριακὴ πρωὶ ὁ ταχυδρόμος ἔφερε μιὰ βραχεῖα. Τὴν πῆρε στὰ χέρια της μὲ λαχτάρα, τὴν ἔκοψε, τὴν ἀνοίξε. Γράμ-ματα δὲν ἤξερε, ὁμως τὴν κρατοῦσε στὰ χέρια της ἀνοιχτή, τὰ μάτια της τρέχανε ἀπάνω στοῦ γνώριμο γράψιμο καὶ διάβαζε, χωρὶς νὰ διαβάξῃ, ὅ,τι ἤθελε ἡ καρδιά της. Τί ἄλλο μπορούσε νὰ γράφῃ ἀπ' τὸν Περαιά τώρα ὁ Νικολός, παρὰ πῶς ἔρχεται, πῶς θὰ μείνῃ λίγες μέρες στοῦ νησι καὶ ἔχει ὁ Θεός. Τί ἄλλο ἤθελε; Ἄς τὸν ἔβλεπε καὶ μιὰ στιγμή καὶ ὕστερα... Ἀξαφνα ὁμως τῆς πέρασε μιὰ ιδέα. Ἄν ἔρχεται, καλὰ. Ἄν... Ἐτρεξε στὴ γειτόνισσα νὰ τῆς διαβάσῃ τὸ γράμμα.

Σὲ λίγο γύρισε μὲ τὰ μάτια βουρκομένα. Ὁ Νικολός δὲν ἔρχοτανε. Δὲν μπορούσε νάρθῃ. Ἀμα ἔφτασε στὸν Περαιά, τοῦ εἶπανε πῶς εἶχε διορία τέσσερες μέρες μονάχα νὰ παρουσια-σθῇ στὸν Ναύσταθμο. Πῆγε λοιπόν, παρουσιάσθηκε, τὸν ντύ-σανε καὶ τὸν μπαρκόρανε ἀμέσως σ' ἓνα πολεμικό. «Μὴ σεκλε-τίξῃσαι, τῆς ἔγραφε πάλι. Θὰ πᾶμε στὸν πόλεμο. Ἄν δώσῃ ὁ Θεός καὶ γυρίσωμε μὲ τὸ καλό, θάρθῃ γιὰ καλὰ στοῦ νησι. Βα-ρέθηκα τὴν ξενητείαν...» Καὶ πάλι τῆς ἔγραφε, πῶς ἂν ἔρθῃ βολετό, θὰ τῆς ξαναγράψῃ.

Ἐπесе ἀπάνω στοῦ σοφᾶ καὶ τὴν πῆρε ὁ ὕπνος.

* * *

Ὅταν σηκώθηκε τὸ Μαριὼ ἀπ' τὸν ὕπνο, τῆς πονοῦσε τὸ κεφάλι της, εἶχε καὶ λίγο θερμὴ καὶ πόνους στὰ κόκκαλα. Ἡ κυρὰ Πανώρη καὶ μαϊμὴ, ποῦ πέρασε βράδυ - βράδυ νὰ τήνε ἰδῇ, εἶπε πῶς ἦτανε ἀπ' τὴ σύχυση.

— Βλέπεις, πολλὰ φαρμάκια ἔχει καταπιῇ ἡ χριστιανή, τώρα τελευταῖα. Τὸν πόνο τὸν κρατοῦσε μέσα της τόσα χρόνια. Καλὸ περιμένεις;

Ὅσοσο ἡ ἀρρώστεια τὴν κράτησε τὴ γυναῖκα καμμιὰ δεκα-ριά μέρες στοῦ στρώμα. Ἀνάμεσα στὸν καιρὸν αὐτό, ὁ πόλεμος εἶχε φουντώσει, ὅπως δὲν τὸ περίμεναν στοῦ νησι. Ὅταν πρω-τοκηρύχτηκε ἡ ἐπιστράτεια, οἱ γνωστικοὶ τοῦ χωριοῦ, οἱ λιγο-στοὶ ἄνθρωποι, ποῦ ἀπὸ χρόνια ἀνακατεμένοι στὰ πολιτικά, ἤξε-ραν νὰ μιλοῦν γιὰ τέτοια πράγματα, τὸ εἶχανε πῇ καθαρά καὶ ξάστερα στοὺς καφενέδες πῶς πόλεμος δὲν θὰ γίνῃ. Ὅ,τι γινό-τανε, ἦτανε γιὰ τὰ μάτια τοῦ κόσμου, γιὰ νὰ χτυπηθοῦν τὰ παλιὰ κόμματα, νὰ κἀνῃ τὴ φιγούρα τοῦ ὁ Βενιζέλος καὶ νὰ

φορτωθῇ ὁ χαμάλης ὁ λαὸς μὲ καινούργιους φόρους καὶ καινούργιες δυστυχίες. Ὅταν φούντωσε ὁ πόλεμος, ὅλοι τρίβανε τὰ μάτια τους. Στὶς φαμίλιες, ποῦ εἶχανε τὰ παιδιὰ τους στὰ καράβια, εἶχε πέσει μιὰ μουνγάδα, γεμάτη καρδιοσωσμοὺς καὶ καρδιοχτύπια. Τίποτα δὲν μπορούσε νὰ μάθῃ σωστὸ κανένα. Ἐφημερίδες ποῦ καὶ ποῦ νὰ φανοῦν, μιὰ φορὰ τὴ βδομάδα καὶ πάλι. Ποῦ καὶ ποῦ καμμιὰ εἶδησι ἔφτανε ἀπ' τὸ τηλεγραφεῖο μὰ κι' αὐτὴ λειψή καὶ μπερδεμένη. Ὁ τηλεγραφητὴς τοῦ νησιοῦ, ὁ μοναχὸς ποῦ μάθαινε κάποτε κάποιο νέο ἀπὸ κανένα συνάδελφό του, τῶλεγε κι' αὐτὸς μασημένα, γιατί φοβότανε τὸν Στρατιωτικὸ Νόμο. Κουτούτσιος καὶ δειλός, ὅπως ἦτανε, σκιαζότανε νὰ μιλήσῃ ἀκόμα καὶ γιὰ τὰ νέα, ποῦ εἶχανε βουτῆξει στὴν Ἀθήνα μὲ τὰ παραρτήματα καὶ τὶς ἔφημερίδες.

— Καλὰ πᾶμε, παιδιά, καλὰ, δόξα σοι ὁ Θεός. Νικᾶμε παντοῦ. Περισσότερα δὲν μπορῶ νὰ πῶ. Μὴ μὲ στενοχωρεῦετε! Δὲν εἶναι σωστὸ νὰ χάσω τὸ ψωμί μου καὶ νὰ πάω καὶ φυλακὴ φαμελίτης ἄνθρωπος...

Αὐτὴ ἦτανε ἡ συνειθισμένη του κουβέντα.

Ὡστόσο κάποιο βράδυ κάποιος τρομερὸς λόγος βγῆκε κάτω στοὺς καφενέδες. Τὸ «Χαμηδιέ», λέγανε, κυνήγησε τὶς «Σπέτσες», τοὺς ἔρριξε μιὰ τορπίλλα καὶ τὶς βούλιαξε σύνψυχες. Ὁ κόσμος εἶχε μαζευτῇ κάτω στὸ γιαλό· ἄντρες, γυναῖκες, παιδιά κατεβαίνανε σὰ μερμήγκια ἀπ' τοὺς μαχαλάδες· φωνές καὶ σούσουρο καὶ κατάρες παντοῦ.

— Ἀναθεμά τονε τὸν Βενιζέλο! Ἀναθεμά τον!

Μέσα στὸ κακὸ καὶ στὸ σούσουρο ὁ κύρ Γιάννης ὁ Σκαρπαλέτζος, ποῦ εἶχε κάνει χρόνια βουλευτής, στὸν καιρὸ τοῦ μακαρίτη τοῦ Δεληγιάννη, ἀνέβηκε σὲ μιὰ καρέκλα κ' ἔβγαλε λόγο. Εἶπε, εἶπε καὶ στὸ τέλος, σηκώνωντας τὴ φωνή του καὶ τὴ μαγκούρα του, ξεφώνησε:

— Αὐτὴ εἶναι ἡ Ἀνόρθωσις, συμπολίται! Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς μᾶς ἔφερε τὴν καταστροφὴν. Ἀνάθεμα καὶ τρεῖς ἀνάθεμα!

Μὰ ὁ κόσμος, ποῦ δὲν εἶχε ὄρεξι ἀπὸ λόγια καὶ πάσχιζε νὰ μάθῃ τίποτε καινούριο, μέσα στὴ λαχτάρα ποῦ τάραζε μικροὺς καὶ μεγάλους, δὲν ἔδωκε καὶ πολλὴ προσοχὴ στὰ λόγια τοῦ κύρ Γιάννη.

— Ἀφῆστε νὰ μάθουμε πρῶτα, βρὲ παιδιά. Ἀφῆστε νὰ μάθουμε...

Ἀπάνω στὴν ὥρα φάνηκε κι' ὁ τηλεγραφητὴς, ποῦ κατέβαινε ἀπ' τὸν κατήφορο τοῦ τηλεγραφείου. Ἦτανε τριγυρισμένος ἀπὸ καμμιὰ πενηνταριά ἀνθρώπους, ποῦ εἶχανε τρέξῃ στὸ τηλεγραφεῖο νὰ μάθουνε κανένα νέο, καὶ ὅλοι μαζὶ ἐρχόντουσαν βιαστικοί, χαρούμενοι, κουνῶντας τὰ χέρια τους καὶ φωνάζοντας «ζήτω». Σὲ μιὰ στιγμή, ὅλο τὸ νησὶ μαζεύτηκε γύρω τους. «Ζήτω! Ζήτω!...» Ὁ τηλεγραφητὴς ἀνέβηκε σὲ μιὰ καρέκλα.

— Δυνατά, ν' ἀκοῦμε, δυνατά! Σιωπή!...

Ὁ τηλεγραφητής, σαστισμένος καὶ μὲ βουρκωμένα τὰ μάτια ἀπ' τὴ συγκίνησι, ἄνοιξε τὸ στόμα:

— Ἡ Ἀθήνα καίεται, παιδιά, αὐτὴ τὴν ὥρα. Ὁ ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν βγῆκε στὸ μπαλκόνι καὶ εἶπε πῶς ἔγινε μεγάλη ναυμαχία...

— Ζήτω! Ζήτω τὰ δελφίνια μας! Ζήτω ὁ Βενιζέλος!

— Σιωπὴ νὰκούσωμε. Σσσσ...

— ... Πῶς ἔγινε μεγάλη ναυμαχία. Πῶς ὁ στόλος μας νίκησε τὴν ἀρμάδα καὶ βούλιαξε τρία τούρκικα θωρακωτά. Ἡ Ἀθήνα καίεται σὰς λέω...

— Ζήτω! Ζήτω!...

Χαλασμοὶ κόσμου γίνηκε τὴν ὥρα ἐκείνη. Φωνές, κακὸ, πατιρντί, σκούφιες στὸν ἀέρα, ἀγκαλιάσματα, φιλιὰ. Σὲ λίγο ἀρχινήσανε νὰ χτυποῦν κ' οἱ καμπάνες καὶ καθὼς ἔπεσε ἡ νύχτα καὶ τὰ σμπάρα ἀρχίσανε νὰ πέφτουνε ἀπ' ὅλους τοὺς μαχαλάδες καὶ μεγάλες φωτιὲς ἀπὸ ρετινία νάναφεγγίζουν ὁλοῦθε μέσα στὸ σκοτάδι, ἔμοιαζε ἡ νύχτα ἐκείνη σὰν Ἀνάστασι.

Στὸν ἀπάνω μαχαλᾶ τὸ Μαριώ, ποῦ ὅτι εἶχε συνεφέρει ἀπ' τὴν ἀρρώστεια καὶ τῆς εἶχε παραγγεῖλει ὁ γιατρὸς δίαιτα καὶ ἡσυχία, ὥς ποῦ νὰ πάρῃ ἀπάνω τῆς, ὁλομόναχη στὸ σπίτι — ἡ θειά τῆς καὶ τὸ παιδί κ' ἡ μαμμὴ μαζί, ποῦ περνοῦσε ὅλη τὴν ἡμέρα στὸ σπίτι τῆς, σὰν δὲν εἶχε γέννα, τὴν εἶχανε ἀφίσει μόλις ἀκούσανε τὸ σούσουρο καὶ κατεβήκανε στὸ γιαλὸ — ὁλομόναχη ἡ Μαριώ, ἀκούγοντας τὴ μακρυνὴ βοή, ποῦφτανε ἀπὸ μακρὰ καὶ τὶς καμπάνες ποῦ χτυποῦσανε χαρούμενα, ἔνοιωθε τὴν καρδιά τῆς νὰ χτυπᾷ δυνατὰ στὰ στήθια τῆς. Τσιμουδιά δὲν τῆς εἶχανε πῇ ὥς τώρα, σύμφωνα μὲ τὴ παραγγελία τοῦ γιατροῦ, γιὰ τὸν πόλεμο καὶ τὰ χίλια δυὸ ποῦ βγαίνανε κάθε λίγο καὶ λιγάκι οἱ φαντασίες τοῦ κόσμου. Ὅμως τώρα καταλάβαινε, πῶς κατὶ μεγάλο πρᾶμμα εἶχε γίνεи, κατὶ καλὸ πάντα. Βγῆκε στὸ παραθύρι νὰ ρωτήσῃ κανένα παιδί περαστικὸ ἢ καμμιά γειτόνισσα. Ὁ δρόμος ἦτανε ἔρημος καὶ τὰ παραθύρια ἀδειανὰ. Γύρισε πάλι μέσα, ἀναψε τὸ καντήλι τῆς Παναγιᾶς, ἔκανε μετάνοια μπροστὰ στὸ εἰκονοστάσι καὶ μουρμουρίσε σιγαλὰ, κυττάζοντας κατὰμματα τὴν Παναγιά, ποῦ τῆς φάνηκε μιὰ στιγμή, πῶς χαμογελοῦσε γλυκά, μέσα στὸ ἀσημένιο τῆς στεφάνι:

— Νὰ μοῦ τὸν φέρῃς, Παναγίτσα μου, καὶ νὰ στὸν φέρω ἀσημένιο στὴν εἰκόνα σου.

Ὑστερ' ἀπὸ λίγες μέρες, ἔν' ἀπόγευμα τοῦ Δεκέμβρη, ποῦ ὁ ἥλιος, ξεπροβάλλοντας ἀπ' τὰ σύννεφα, ὕστερ' ἀπὸ τρεῖς μέρες νεροποντή, ἀστραφετὲ μέσα στὰ νερά, στολίζοντας μὲ διαμάντια τὰ ξερά κλαδιά τῶν δέντρων, λιγοστοὶ ἄνθρωποι, σκυφτοὶ καὶ

μουδιασμένοι ανεβαίνανε τὸν ἀνήφορο τῆς Ὑπαπαντῆς, ποῦ ψηλὰ ἐκεῖ, στὸ τέλος τοῦ δρόμου, σκεπασμένο ἀπὸ μιὰ θεόρατη λεύκα, ἦτανε τὸ σπιτάκι τοῦ Νικολοῦ τοῦ Κολαοῦζου.

Ὁ Νικολὸς δὲν ἦτανε πιά. Οὔτε στὴν Ἀμέρικα, οὔτε στὰ καράβια. Πρωῖ-πρωῖ εἶχανε φτάσει τὰ θλιβερὰ μαντάτα. Στὴν πρώτη ναυμαχία τὴν ὥρα, ποῦ ἀρχίζοντας τὸ κανονίδι, εἶχε ἀνεβῇ στὸ μεσιανὸ κατάρτι τοῦ «Ἀδέρωφ» νὰ ἰσάρη τὸ μεγάλο μεταξωτὸ φλάμπουρο τοῦ πολέμου, ὅπως εἶχε προστάξῃ ὁ ναύαρχος, ἓνα κομμάτι σίδερο, ἀπὸ τούρκικια ὀβίδα, τὸν τίναξε κάτω, ἀγκαλιαστὸν μὲ τὸ φλάμπουρο. «Τί νὰ τὸ κρύβουμε τῆς γυναίκας;» εἶχε πῇ ἡ κυρὰ Πανώρη. Καλύτερα νὰ τῆς τὸ ποῦμε, νὰ τὸ πάρῃ ἀπόφαση. Τιμημένα πέθανε ὁ ἄντρας της κι' ὅπως καὶ νᾶναι, τὸ Κουβέρνο δὲ θὰ τὴν ἀφήσῃ ἔτσι...

Ἡ κυρὰ Πανώρη, μέσα σὲ ὅλα, συλλογιζότανε, πῶς, μιὰ καὶ χάθηκε ἐκεῖνος, δὲν ἦτανε σωστὸ νὰ χάσῃ κι' αὐτὴ τὴ δούλεψή της, σὰν ἦρθανε βολικὰ τὰ πράγματα.

— Τὸ Κουβέρνο δὲ θὰ τὴν ἀφήσῃ ἔτσι! ξαναεἶπε.

Μὲ τὰ χίλια δυό, μαζεμένοι ἢ θεῖά της, ἡ μαμμὴ καὶ μερικὲς γειτόνισσες τῆς τὸ εἶπανε.

Ἐκεῖνη, κουλουριάσθηκε ἀπάνω στὸ σοφᾶ, κρύβοντας τὸ πρόσωπο στὰ χέρια της, δίχως νὰ βγάλῃ μιλιὰ.

* *

Δικοὶ καὶ ξένοι, ἄντρες καὶ γυναῖκες, σκυφτοὶ καὶ μουδιασμένοι ἀρχίσανε νὰ μαζεῦονται στὸ σπίτι. Τῆς λέγανε ἀπὸ δυό μασημένα λόγια, τῆς σφίγγανε τὸ χέρι καὶ καθόντουσαν ἓνας-ἓνας ὀλόγυρα, ὅπου βρῖσκανε, μιλῶντας ἀναμεταξύ τους, μὲ συγκαταλητὲς χειρονομίες, γιὰ τὰ νέα τοῦ πολέμου.

Ἡ Μαριῶ, στὴν ἴδια θέση, ἀπάνω στὸ σοφᾶ, ὅπως βρέθηκε τὴν πρώτη στιγμὴ, ποῦ τῆς ἔπese τὸ ἀστροπελέκι, ἔσφιγγε τώρα στὴν ἀγκαλιά της τὸ μονάκριβό της, ποῦ σαστισμένο ἀκόμα, δὲν καταλάβαινε καλὰ-καλὰ τί ἔτρεχε στὸ σπίτι τους. Τὸ φιλοῦσε ὥρα τὴν ὥρα, σὰ χαμένη, σέρνοντας τὸ κεφαλάκι του ἀπάνω στὰ στήθια της καὶ πάλι ὥρα τὴν ὥρα τὸ κύτταζε ἐπίμονα στὰ μάτια, ποῦ ἦτανε ἴδια τὰ μάτια τοῦ μακαρίτη τοῦ πατέρα του. Κ' ὕστερα πάλι κουβαριαζότανε κ' ἐκλείνε τὰ δικά της μάτια, σὰν νὰ τὴν ἐπαιρνε ὁ ὕπνος.

Ἀξαφνα ἓνα σούσουρο ἐγίνε ὅξω στὸ χαγιάτι.

— Ὁ Δεσπότης! Ὁ Δεσπότης!

Ὁ Δεσπότης, περαστικὸς ἀπ' τὸ νησί, σὰν ἔμαθε τὸν θάνατο τοῦ παλληκαριοῦ, γύρεψε νὰ μάθῃ ποῦ κάθεται ἡ γυναῖκά του καὶ ξεκίνησε ἀμέσως νὰ πάῃ νὰ τὴν «συγχαρῇ», ὅπως εἶπε, καὶ νὰ τὴν παρηγορήσῃ. Σὰν μπῆκε μέσα ὁ Δεσπότης, ὁ κοσμάκης παραμέρισε εὐλαβητικά, φιλῶντας του τὸ χέρι, κ' ἐκεῖνος, ἓνας ψηλός, ὠραῖος ἄντρας, ξανθός, μὲ χρυσᾶ γυαλιὰ στὰ μάτια, προχώρησε κατὰ τὴ γυναῖκα. Μὲ τὸ μπάσιμο τοῦ Δεσπότη ἀπ' ὅλα

τὰ μάτια χυθήκανε βρούση τὰ δάκρυα. Ἡ Μαριὼ ἀνασηκώθηκε σὰν ἀλαφιασμένη, ἔκανε μετάνοια καὶ τοῦ φίλησε τὸ χέρι. Ὁ Δεσπότης τὴ βοήθησε νὰ σηκωθῇ καὶ τὴ φίλησε στὸ κούτελο.
— Δέσποτά μου!

Δὲν πόρεσε νὰ βγάλῃ ἄλλο λόγο. Τὰ δόντια τῆς χτυποῦσανε σὰν ξαφνικὸ σύγκρουο. Ὁ Δεσπότης κάθησε, σέροντας στὰ γόνατά του τὸν Ρηγίνο καὶ χαϊδεύοντάς του τὸ κεφαλάκι. Ὑστερα σηκώνοντας τὰ μάτια του πρὸς τὴ γυναῖκα, μὲ κομπιασμένη, μὰ μεγαλόπρεπη φωνή, εἶπε:

— Νὰ μὴν κλαῖς, χριστιανή. Ἄμποτε ὅλοι μας νὰ βρῖσκαμε τὸ τέλος τοῦ ἀντρός σου. Ὁ ἀντρας σου — καὶ νὰ τῶχης χαρὰ καὶ περηφάνεια! — πέθανε γιὰ τὴν Πίστι τοῦ Χριστοῦ καὶ γιὰ τὴν Πατρίδα!

Μιὰ πλατεῖα σιωπὴ χύθηκε μέσα στὴν κάμαρη. «Γιὰ τὴν Πατρίδα...» Ἡ Μαριὼ στύλωσε τὰ μάτια τῆς σὰν νὰ ζητοῦσε νὰ καταλάβῃ κάποιον νόημα ποῦ τῆς ξέφευγε ἀπ' τὰ λόγια τοῦ Δεσπότη. «Γιὰ τὴν Πατρίδα...» Ὅλα τὰ στόματα ξαναλέγανε γύρω τῆς, ὥρες τώρα, αὐτὴ τὴν παράξενη λέξι ποῦ βούιζε παράξενα στ' αὐτιά τῆς. Ἀξαφνα μπροστὰ στὰ μάτια τῆς, ἡ Πατρίδα φάνταξε σὰν ἓνα εἰκόνισμα, παλιὸ καὶ καπνισμένο, σὰ θαυματουργὴ εἰκόνα, ποῦ χαμογελοῦσε γλυκὰ μέσα ἀπ' τὸ ἀσημένιο τῆς στεφάνι.

Κ' ἔκανε τὸ σταυρό τῆς. Σὲ λίγο μουρμούρισε παραπονετικά.

— Ἡ ἀγάπη μου δὲν τὸν ἔφερε. Ἡ Πατρίδα τὸν ἔφερε. Χαλάλι τῆς!

(Αὐγουστος, 1913)

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

«Οὐ ῥυσιάζω, τὰμὰ δ' εὐρίσκων ἄγω».

❶ Μολιέρος εἶχε τόσον ἰσχυράν πρωτοτυπίαν, ὥστε καὶ ὅταν ἐδανείζετο παρ' ἄλλου καμμίαν ἰδέαν, ἐφαίνετο μᾶλλον ὅτι αὐτὸς ὡς δανειστὴς ἀνελάμβανε πρᾶγμα ἰδικόν του παρ' ὀφειλέτου. Ἡ πηγή, ἐξ ἧς ἤρϋετο, ἐλησμονεῖτο ταχέως, διότι καὶ τὰ ἀλλότρια μετεποιοῦντο φέροντα τὴν σφραγίδα τοῦ Μολιερείου πνεύματος.

Δικαίως λοιπὸν ἔλεγεν ὁ Μολιέρος: Je prends mon bien où je le trouve (= παίρνω τὸ ἰδικόν μου ὅπου τὸ εὑρω).

Ἡ φράσις αὕτη κατέστη παροιμιώδης. Καὶ θὰ φανῇ ἴσως περιεργον, ὅτι ἀντίστοιχον αὐτῆς καὶ κατὰ λέξιν καὶ ἔννοιαν ταυτιζομένην εὐρίσκομεν εἰς τὸν Εὐριπίδην (Ἰων 523) τὴν ἐπομένην ρῆσιν:

«Οὐ ῥυσιάζω, τὰμὰ δ' εὐρίσκων ἄγω».

ΧΑΛΚΗΝΟΣ